

ЄВРЕЙСЬКА ГРОМАДА ТА СОБОРНІСТЬ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ. УКРАЇНСЬКІ ЄВРЕЇ У БОРОТЬБІ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Анатолій Подольський,
кандидат історичних наук,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
провідний науковий співробітник відділу етнополітології
ORCID: 0000-0002-1704-9674; apodolskyi@gmail.com

Українська єврейська громада протягом минулого століття, а також на сучасному етапі традиційно підтримувала боротьбу українського народу за свободу і незалежність, завжди стояла на боці суверенності України і вважала себе інтегральною, органічною частиною українського суспільства та Української держави.

У період Першої світової війни та українських національно-визвольних змагань 1917–1921 років українські євреї часто виступали на боці Центральної Ради та Української Народної Республіки [1]. Як свідчать документи єврейських політичних партій, у 1917–1918 роках більшість з них підтримувала боротьбу за українську суверенність проти російських більшовиків. Ціла низка єврейських політичних партій лівого та центристського спрямування (Соціалістична єврейська робітничка партія /СЕРП/, Загальний єврейський робітничий союз /Бунд/, Єврейська соціал-демократична робітничка партія «Поалей-Ціон» та ін.) підтримала створення УНР.

Група відомих єврейських діячів – учених, адвокатів, політичних лідерів – підтримала створення Української Центральної Ради, а також УНР. В першу чергу це були такі відомі в громаді й суспільстві діячі, як Соломон Гольдельман, Арнольд Марголін та інші. В 1918–1919 роках в уряді Української Народної Республіки було створено спеціальне Міністерство єврейських справ, у різний час його очолювали також відомі єврейські політичні діячі України Мойсей Зільберфарб та Пінхас Красний [2]. Михайло Грушев-

ський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, інші видатні державні та політичні діячі тодішньої України неодноразово публічно у своїх виступах та друкованих текстах заявляли про те, що українське єврейство є однією з найбільших меншин суверенної України та є частиною Української держави та українського суспільства, підтримували ідею культурно-національної автономії єврейської меншини України. Також і на західноукраїнських землях єврейська спільнота підтримувала боротьбу за незалежність України. Так, галичанські євреї прихильно ставилися до створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), єврейські політичні діячі співпрацювали з українськими державними діячами. Така позиція єврейської громади Східної Галичини викликала лютю польських сил, що боролися з українцями за владу на цих землях. У листопаді 1919 р. у Львові поляки zorganizували жорстокий погром проти місцевих євреїв, загинули жінки, діти, люди старшого віку [3].

У той самий час у центрі країни та на східних українських теренах відбулася хвиля жорстоких погромів проти єврейського населення. Чинили ці злочини всі політичні сили, що боролися за владу над Україною: царська армія, російські більшовики, а також, на жаль, і українські сили. Проте, керівництво УНР відкрито виступало проти погромів, відомі випадки покарання командирів військових частин, що запламували себе участю в злочинах проти цивільного єврейського населення. [4]. Очевидно, що участь частини українських підрозділів у погромах – чорна сторінка боротьби за українську незалежність того періоду. В той же самий час багато українців рятували своїх сусідів-євреїв від погромницького насилля, закріплюючи тим самим добрі стосунки між українцями та євреями [2, с. 29].

Період боротьби з комуністичним режимом, радянською владою вписаний в добру історію українсько-єврейських взаємин. Так, є багато фактів, документів, спогадів про солідарність українців та євреїв у радянських, брежньєвських таборах у добу боротьби українських дисидентів за політичні та громадянські права проти радянської диктатури в 1960–1980 рр. [5]. Українці та євреї у важких умовах табірної життя допомагали один одному вистояти, зберегти

гідність, свободу і власну ідентичність. За спогадами дисидентів нам сьогодні відомо, як вони допомагали один одному берегти та плекати власну національну культуру та національну свідомість. Причому під впливом українців євреї в радянських таборах та на засланні поверталися до власної єврейської культури та ідентичності¹. Також українські євреї взяли активну участь у національному українському русі наприкінці 1980-х років, перед розпадом СРСР, разом з українськими громадськими й політичними діячами брали участь у відродженні української культури, громадської та політичної думки у 1989–1991 рр. Після здобуття Україною незалежності єврейська спільнота країни відродила свої давні традиції та стала гармонійною частиною українського полікультурного суспільства.

З початком російської агресії проти України у 2014 році єврейська громада країни одразу стала на захист своєї держави. У березні 2014 року відомі й не дуже відомі представники української єврейської спільноти написали відкритого листа президенту Росії Путіну з вимогою припинити війну проти України і запереченням про нібито жахливий антисемітизм, що існує в Україні та загрожує євреям [6]. Зокрема, в тому листі йшлося: «...впевненість... в зростанні антисемітизму в Україні не відповідає реальним фактам. Мабуть, Ви переплутали Україну з Росією, де єврейські організації зафіксували минулого року зростання антисемітизму... на жаль, треба визнати, що останнім часом стабільність у нашій країні під загрозою. І ця загроза виходить від російської влади, тобто – від Вас. Це Ваша політика підбурювання до сепаратизму і грубого тиску на Україну становить загрозу нам – євреям, як і всьому народу України, включаючи жителів Криму і Південного Сходу України, і вони в цьому дуже скоро переконаються... Ми не бажаємо, щоб нас "захищали" шляхом розколу України й анексії її території. Ми переконливо закликаємо Вас не втручатися у внутрішні українські справи, відвести російські війська в місця їх

¹ Відомий політичний дисидент 1970-х років, журналіст і письменник Михайло Хейфець написав у своїх спогадах про те, як Василь Стус розповідав йому про підвалини єврейської культурної та релігійної традиції.

постійної дислокації і перестати заохочувати проросійський сепаратизм», – ідеться в листі до Путіна. Під зверненням тоді підписалося багато видатних діячів, представників єврейської громади, серед яких політичний і громадський діяч Йосиф Зісельс, відомий учений Олександр Пасхавер, художник Олександр Ройтбурд та інші [6].

Упродовж 2014–2021 років єврейська спільнота брала активну участь у допомозі військовим, а також цивільним, коли частина двох областей на Сході України та Крим були під російською окупацією. Єврейські релігійні громади в Дніпрі, Харкові, Києві допомагали біженцям з Донецької та Луганської областей. З 24 лютого 2022 року, з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, з початком брутальної, гарячої фази російської агресії та війни проти України, євреї поряд з іншими стали на захист власної країни.

Під час війни також країна-агресор продемонструвала не тільки свою ненависть до всього українського, свою клінічну українофобію, але й свій печерний антисемітизм також. Навесні минулого року під ударами російських ракет та бомб були частково зруйновані меморіали жертвам Голокосту в Бабиному Яру в Києві, в Дробицькому Яру в Харкові, постраждали від російських бомбардувань синагоги в Глухові, Харкові, Маріуполі. Саме за період української незалежності, після розпаду радянської імперії, в суверенній Україні була сформована відповідальна культура пам'яті про українських євреїв – жертв Голокосту, яку російські загарбники руйнують зараз, а українське суспільство дбайливо зберігає та захищає як складову власної, української культури. Брутальні руйнування меморіалів жертвам Голокосту, пошкодження синагог, смерть під російськими бомбами тих, хто пережив Другу світову війну – все це сучасні воєнні злочини Росії проти України, проти української єврейської громади.

Серед волонтерів, військових сьогодні багато представників української єврейської спільноти. Є численні приклади, що говорять самі за себе. Професор Максим Гон з Рівного, історик і політолог, з початку березня 2022 р. на фронті, на донецькому напрямку. Він хоче демократичного, вільного майбутнього для своєї країни, тільки у такій Україні може існувати єврейська громада [7, с. 7]. Ашер

Черкаський та його син Давид Черкаський стояли на захисті рідного Дніпра. Ашер Черкаський у Збройних силах України з 2014 р. [7, с. 9]. Багато рабинів не виїжджали зі своїх міст, брали активну участь в евакуації людей, не уточнюючи національності біженців, надавали продукти й медикаменти. Одними з найяскравіших таких прикладів є діяльність рабинів Моше Асмана, Меїра Стамблера, рабина Маріуполя Менахема-Мендела Коена та інших [8]. Показовими щодо ставлення українських євреїв до сучасної російської війни проти України є слова одного з українських рабинів Меїра Стамблера: «...за необхідності всі євреї України візьмуть зброю й воюватимуть, ніхто не чекає Путіна. Потрібно обов'язково закінчити війну. Багато людей по-різному бачать закінчення війни. Хтось хоче «миру», а комусь важлива саме «перемога». Я – за перемогу. Мир буде тільки з перемогою України. Інакше миру не буде. Це реальна агресія проти суверенітету України, тому не може бути іншого варіанта» [8].

Така, насправді незламна, позиція абсолютної більшості єврейської спільноти України щодо захисту своєї рідної землі руйнує анти-семітські міфи сучасної російської пропаганди і сприяє якнайшвидшій Перемозі України над російським ворогом.

Бібліографічні посилання

1. Соломон Гольдельман. Жидівська національна автономія в Україні 1917–1920. Мюнхен–Париж–Єрусалим : Дніпрова Хвиля, 1967. 138 с.
2. Генрі Абрамсон. Молитва за владу: Українці та євреї в революційну добу (1917–1920). Київ : Дух і Літера, 2017. 320 с.
3. Яков Хонигсман. Катастрофа єврейства Західної України. Львов, 1998.
4. Тарас Гунчак. Симон Петлюра та євреї. Київ, 1993. 48 с.
5. Йосиф Зісельс. «Якщо я тільки для себе ...». Київ, 2000. 360 с.
6. Українські євреї вирішили відкрити Путіну очі. URL: https://lb.ua/news/2014/03/05/258353_ukrainskie_evrei_reshili_otkrit.html (дата звернення: 09.01.2023).
7. Вчені і війна. *Уроки Голокосту*. № 3 (71). 2022. С. 7–10.
8. «Тут ніхто не чекав Путіна», – євреї України про війну з Росією. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/tut-nikhto-ne-chekav-na-putina-jevreji-ukrajini-pro-vijnu-z-rosijeju.html> (дата звернення: 16.01.2023).